

A falu dala

POR

Estefelé már felhővé nő és magasan a házak fölé emelkedik. És mint mikor köd száll az őszi mezőkre, az esteledő órák aranyló fényében is csak ezen a szürke fátyolon át látszanak az utcák, a fák, az emberek. Behullik az ablakokon, megüli a lombokat, hogy minden levélrezdülésnél újabb apró felhőkben szálljon fel, megüli az arcokat, az életet, a nappalokat és az éjszakákat. Aranypor, ha a napfény ragyogja át, ezüstpor, ha a hold ezüst sugarának fodra lebben.

És szürke, mindig szürke, ha leszáll.

Nem futamodom meg tőle, nem menekülök előle. Hagyom, hogy reámhulljon és belepjen. Szeretnék szürkén beleveszni a faluba, lesekedve várom, hogy az utcasarkokon hirtelen szembetalálkozom majd a hétköznapal. Szeretnék egybeolvadni a szem-megszokta képpel, odatartozni a porlepte lombok, az alacsony házak, az utcasarkokon túl előbukkanó faluvég, az itt-ott ágaskodó malomkémények, a sárga tarlók, az aranyló, zöldelő, vagy csak lustán, színtelenül heverő végtelen földek szürkeségéhez, a házak, a piac, az utcák, kocsmák, a lompos és lombos sorok mindennapjához.

Szeretnék, nem mint évek óta valahányszor évfordulókon, ünnepélyeken falun jártam, a falu ünnepi arcába nézni, mert a falu kevesebb ünnepet ül, mint hétköznapot nyú, s a táposmalomból nem hullanak nagy szavak; szeretném inkább az ünneplőbe öltözött mondatok helyett ellesni a hétköznapi gúnyájú gondolatokat. Szeretnék, mikor egy-egy nesz, zaj, zörej, robaj régi falusi gyermekemlékeket éleszt bennem, úgy találkozni a faluval, a falusiakkal, az életükkel, hogy ezekhez a poros, hétköznapios mult napokhoz mérhessem a mát, s meglássam a falut nem olyannak, amilyennek képzeljük és szeretnők, hogy legyen, hanem olyannak, amilyen; olyannak, ahogyan az élet a mában kiteljesedett benne: még bolyongó árnyakkal a napsugaras fényben, kísértő emlékmomokkal a forduló lelkek mélyén.

Itt, ahol a leglassabban gördül előre az élet, itt szeretném kilesni, hogyan illeszkednek a nehéz, súlyosan lépő lábak az új ütemhez. Nem baj, ha cifra káromlások közé ágyazott is a szó, csak igaz szó legyen; nem baj, ha nem csupa fény, csillogás, ragyogás, amit látok, csak belássak a porlepel alá, a lelkek mélyére.

A gondolatokat, a gondolatszárnyakra bízott, elstutogott, vagy csak sóhajba lehelt gondolatokat szeretném elolvasni, hogy rezgésükből kihalljam az érzések melódiáját és mint szél zúgását az eolhárfa, feszült idegeim érzékeny húrjai felfogják az új élet dalát...

... a dalt, mely még meg sem született, csak szunnyad a lelkekben és szárnyrakelése ellen még berzenkedik a begyepesedett, a maradi mult megannyi kísértete;

... a dalt, melynek foszlányai már beleszabadultak a falu életének mai lüktetésébe, s benne vannak a halk éji neszekben, a szélben, mely elzúg a falu felett, a tanácskozásook, viták zümmögő ütemében;

... a dalt, amelyet már dúdolnak a susogó fák, a falusi nappalok és éjszakák, a dalt, mely andalítón halk még, de holnapra felzúg, hogy gazdagon, hatalmasan, gyönyörűen zengjen...

... a falu dalát.

NAPSÜTÉSSEN

Az életnek most sem bársonyosan simogató a keze, kérgesre törí az ekeszarv, traktorkormány, kapanyél.

A házsorok a porfolyók partján most is glédában állnak, a házak apróra összehúzott, vaksi szemmel néznek, s ezek a szemek, a kis ablakok, hol a sok fénytől őrzik a szobák hűvösét, hol a hidegtől a lobogó lángok melegét; nem mernek nagyratúrultan inni se napfényből, se levegőből. Az egymáshoz húzódtott házak, magas kerítések, csukott kapuk féltékenyen leplezik, takargatják a benti életet, s csak ha kapu tárul, akkor üdítik fel a beleső szemet kukacvirágtól, gladiólától, mályvától tarka apró kertek szívderítő színei. Ennél több alig-alig szüremlik ki a belső élet titkaiból. És a szemérmes szem is a hepehupás járdára néz, nem lesekedik be. Mert ebben, amerre csak jártam a nagyvilágban, mindenütt más és más a szokás. A holland faluban az a nevetlenség, ha a járókelő nem néz be a szélesre tárult földszinti ablakon, hogy lássa a nyugalmas családi

élet képét. Itt, a falu íratlanul is szigorú illemtörvényei szerint az az illetlenség, ha valaki beles a falak mögötti életbe.

Csakhogya hát a külső kép is árulkodó.

A piaci bódék, árus-sorok, sátrak, asztalok odatelepedtek az ormóttan nagy templom köré és ezek már nem azok a kufárok, akiket kiűzhettek a templomudvarból. A boldoguló élet kér teret itt, a tágasra maradt tereken, térségeken. Dinnye halmozódik, töpörtüfűhegy magaslik, cukorkásbódé kínál tarka cukrokat, lacipecsenye csábít inyes ízeket eláruló illatával. Nem igényeseknek szánt áru, ami piacnapra idegördül, bizony, nagyjából, silány minden, aprók a dinnyék, bágyadtan mosolygók az almák, sokszor fonnyadtak, kedvetlenül termettek a zöldecsék, főzelékfélék, amelyekre nemigen jut idő, erő, munka. S így árulkodik a piac, elárulja a csukott ablakok, kapuk, az asztalok, a tálak, az igények titkát.

És árulkodik a kirakat, a boltok belső rendje. A városi ember a kirakatban ismerkedik színekkel, árnyalatokkal, szépséggel, újdonságokkal. Ízlése itt csiszolódik, jut el a hasonlítgatásig, innen tud dolgokról, amelyeket sohasem látott, melyekről sohasem hallott. S a mában sokszor itt iszik a felismerésnek, az eredménynek borából. A falusinak ebből nem jut semmi; itt a kirakat nem díszes, izléses kiállítás, csak tárgyak tára, árak jegyzéke és semmi több.

Rideg, a képzeletet nem kelti szárnyra, szívtelen. Pedig a falunak vérbő, érző, meleg emberi szíve van a porlepel alatt. Csendesesen, egyenletesen dobog, csak néha dobban nagyot, ha elkapja, felörvénylik benne a szenvedély s nekiront a századoknak, évezredeknek, hogy ledöntse uralmukat. Villant itt már kasza, lobbant már dacos láng a szemekben, s a sok kisparaszt, nincstelen, szegénységet nyűvő kétkézi ember üzött el már innen urat, ejtőernyőt, birtokost, élősdit, osztozkodott már a dúsak földjéből és mert nagyot előrelépni a széttört láncok közül. De a hétköznapok dobogásába, az évek egyenletes őrlésébe nem sikolt bele a nagy dobbanások hangja és a vér lüktetése lassú, csendes, egyenletes. Halk, ahogyan a porba belevész a kocsikerék zöreje. Szürke, mert sehol semmi szín nem tarkítja.

És mégis...

Mégis, amint itt dobog a falu szíve ezen a kis területen a posta, mozi, a kommunisták székháza, az egykori uradalmi istállóból lett községháza, az iskolák széttagolt épületei, a cukrászda, a kocsmák, a boltok, a patika és a piac körül és között, az élet lassanként már nyújtózik a kialakuló új központ, a szövetkezeti otthon felé. És ebben a nyújtásban fordul az élet a faluban. Fordul ott is, ahol már látszatja van és ott is, ahol még nem is akarják. Mert kisparasztok falva volt és a nincsteleneké. Sok nem is juthatott nekik, három, négy, hat hold, s annak egy részével bent vannak a szövetkezetben, s van szövetkezet, amelyben hatvanhárom családnak alig van több kilencven holdnál, a többi a földalapé. De feszül a húr. Szaporodik a sok tétlenséghez ítélt és szorgosságához szokott, aggodásban tördelt kéz és vagy ipar születik számára, vagy elvándorol, szerteszóródik, kihullik a falu életéből. És itt, ezen fordul nagyot a falu sorsa. S arra fordul, amerre utat lel előre. Mert elragadta már és viszi magával az élet menete, egyre gyorsuló üteme; ki kell fordulnia önmagából, le kell vetkeznie a lassúságot, az örök, egyforma mindennapot.

Soká tart még. Nehezen, lihegve birkózik az új, a sürgető napokkal, sok még az árny, a meg-megjelenő kísértet, és visszahúz. Az iskola lett volna hivatott arra, hogy legalább az új nemzedéket megszabadítsa a kísértetektől. De az iskolát sokáig a boroskedvű, a dús lakomákon élősködő mult igazgatta, mogorván vicsorgott, ha új szó hangzott el a fehér falak között és az iskola csak most ölti fel igazán nemzedéknevelő szerepét. Épületei szűkek, régiesek, egyik a piacra néz, a kopár, kietlen térre, a másik egykor jegyzőlak volt s nehezen alkalmazkodik új hivatásához. És bizony a kultúregyesület otthona is sívár, nem vall zajos, eleven, lüktető életre.

De van már park. Park a portenger legmélyén. Kedves, üdítő; egy szépülő világ apró kis hírnöke. Még rágalmazták előttem, hogy padjain soha senki meg nem pihen, fűven nem futkároz gyermekláb, lombjai alatt nem keres senki árnyat, felüdülést: nem használják ki a parkot. Ám nem volt igaz, rágalomnak bizonyult. Egyszer három öregasszonyt láttam a padokon, szorgalmas pletykázásba, emberszólásba, fiatalok szapulásába merülten. Másodszer este vitt arra az utam és a holdfényben fiatal párok ültek a padokon. A holdfény, a szerelmes képek örökszép kelléke, ezüst leplét úgy terítette a szerelmesekre, hogy csak árnyaik látszottak, arcuk nem. S nem láthattam jól őket, mert megbékélten elfordultam, örvendezve, hogy lám, a park mégis betölti hivatását. Nem tudom hát, csókolóztak-e. Remélem, csókolóztak.

A falu napfényes képében ott vannak mindannyian, visszanezők és előre tekintők. A nehezen mozdulók és a bátrak, a csökönyösködők és a hittel hívők. Benne van az az

ember is, aki, mikor a szövetkezeti otthonból, egy taggyűlésről jöttem, dülöngőn elémlépett, borszaggal elkábított és mindenáron fülembe akarta sügni, hogy a szövetkezet már tönkrement, ő maga kimenekült már onnan, lovakat tenyészt és nagyszerű áron eladja őket Szabadkán. Sajnos fülem helyett kétszer is az arcom találta el suttagó ajka és nagy cuppantásokkal ápolta irántam való váratlan barátságát. De a cuppantásokkal sem tudta kitépni fülemből azt a hangot, ahogyan a szövetkezeti tagok a taggyűlésen beszéltek, azt az őszinte, mélyen ülő szövetkezeti tudatot, amely még a kilépéssel is úgy fenyegetőzik, annyira nem komolyan, mint mikor az anya agyonveréssel fenyegeti gyerekeit, de persze eszeágában sincs megtenni. Odatartozik a képhez a pletykás-néni, aki végighuhogja a falut, elmegy mindenüvé, ahova tömegesebben járnak az emberek, mulatóságokra és templomba, s viszi, hordja a többnyire maga költötte pletykákat. A külső képhez tartozik a mozi, amely körül esténként a kiáradó zene hangjaira ott csoszog a fiatalság és bent már hétközben is, majdnem mindennap tartanak előadást. Hozzá tartozik az élcspat titkára, ez az egyszerű, éleseszű, sokat felfogó, tapintatos időse paraszt, aki mindenütt ott van, mindenben résztvesz, mindenről tud, mindenkit ismer és már szeretik, becsülik, tisztelik azok is, akik ellenséges szemmel néznek rá. Igen, benne vannak a képben mind, az adótpanaszló maximumosok és iparosok, a csendesek és hangoskodók, az ünnepek és a hétköznapok, a szerelmesek és a haragosok. Minden és mindenki benne van ebben a napsütéses képben.

De azért ha pillanatfelvételt készítenék a faluról, mégis inkább holdfényben készíteném. Nemcsak azért, mert ilyenkor elül a por. Azért is, mert a pletykás öregasszonyoknál szívesebben fényképezném a pletykára okot adó fiatal szerelmeseket.

A jövő kedvesebb nekem, mint a maradi múlt.

ÖREGEK ES FIATALOK

Nyugaton játéklarangok vannak, mifelénk játékotthonok. Most nyílt meg itt egy, a kommunisták mindenfelé széttekintgető és ide is sokszor atmosolygó székházának tőszomszédságában. Nappal boldog zszibongás tölti be az udvart, ott kergetőznek, labdázna, hintáznak, autóznak, homokot túrnak az udvaron s aki gyerek csak teheti, egy-két órára idejön hancúrozni és, sokszor be-bekukkantanak a felnőttek is, látszólag, hogy megsímogassanak egy-egy szőke, barna, fekete buksit, valójában azért, hogy egy-egy boldog, önfelédtt pillanatra maguk is eljátszogassanak. Egyszer tettenértem a komoly és fiatalságában is tiszteletet, megbecsülést érdemlő iskolaigazgatót, amint virgoncan karikázott és nevetve futott a színes kerék után. Bevallom, magam is egy kis vágyódással néztem be az udvarra mindannyiszor, valahányszor arra vitt az utam. De láttam gyerekeket is, akiket eltiltott onnan az ostoba szülői gőg és akik szívszakadva leselkedtek a kapuban. Ha ezek a szülők azt hitték, hogy a megkülönböztetéssel jót tesznek gyermekeiknek, súlyos csalódás vár rájuk; a kis, remegő gyermekszívben örök seb marad, hogy nem része se a többiek boldogságának és lehet, — ha igaz, hogy a gyermekkori emlékek egész életen át befolyásolják az embert — éppen ennek az emlékeknek a hatása alatt igyekeznek majd ezerszeres buzgalommal odatartozni azokhoz, akik most boldog felszabadultságban játszhatnak.

Ha esténként néha arramentem, olyankor már szép sorjában aludtak a kis autók, labdák, karikák, hinták. Édes mosollyal aludtak, s ha volt bennük egy kis becsület és igaz emberi érzés, a gyermekekre mosolyogtak álmukban, akik holnap is, mindennap eljönnek majd hozzájuk.

Többnyire olyankor lestem be az alvó labdák felé, amikor a nagyobbbránótt gyerekek, az ifjúság közé mentem, magamban egyre mélyebben átérzve a költő szavait:

*Óh ifjúság, ha hozzátok megyek,
Sötét könnyekbe takarom a gőgöm,
És egy sarokban mélyen eltűnődöm,
Hogy vannak völgyek és vannak hegyek...*

Én már nem viszek magammal gőgöt, csak völgybe hanyatló életem takarom sötét könnyekkel és csak akkor mosolygok, ha felnézhetek, fel, a hegyekre, az ifjúságra. Én láttam és látom, hogy az álmok néha valóraválnak, s látom, hogyan válnak valóra és ki-poppant, kimartan, csak a mások örömét örülöm, az ifjúság örömét.

Nincs szép otthona, az egykori ideiglenes templom bizony sívár tanyája csupán, bár jobbat, szebbet érdemelne és ideje lenne talán, hogy teremtsen is magának. Kertje

sincs ennek az otthonnak, hogy ilyenkor nyáron ott levegőzzenek, táncoljanak, gyűlésezzenek. Rekkenő hőségben, napfénytől holdfénybe átáradt augusztusi forróságban is a kópár, a melegtől párolgó falak között folyik a tánc, az ének, a vidám vagy komoly beszélgetések. Talán azt hiszik, hogy mert munkájuk napközben amúgy is nagyobbára szabadban, levegőn folyik, nem kell a tisztult esti levegő, nem kívánkoznak a szabadba.

Általában — és ezen sokszor megdöbbenek másutt is — a szabad levegő még nem hatolt elég mélyen a fiatalság közé, lelkébe. Pedig az új szél már ott zúg a falu felett, tépázza, döntögeti a régi falut, a lelkek válaszfalait, omladozó palánkjait. Itt is több felzabadosultság, több merészség, több fiatalos nekilendülés kellene. S ha nincs még, annak sokféle oka lehet, legelsősorban az, hogy a vagyon s a velejáró családi hatalom — vagy hatalmaskodás? — az idősebb nemzedék kezében van.

Ezen kissé elcsodálkozom. Én, bevallom, mindig kissé megilletődötten nézem az ifjúságot, egy kis félelemmel. Mert a világ úgy fordult, hogy nem a fiatalok tartanak már az idősebbek bírálatától, nem nekik barázdál ráncot homlokukra a gond, hogy mit szólnak majd ehhez vagy ahhoz az öregek. Megváltozott a viszony fiatalok és öregek között. Az idősebbek pislognak laposakat és félnek kissé a fiatalság bírálatától. Hiszen most már az ifjúságon a sor, hogy szebbet, nagyobbát építsen, előbbre vigye az élet menetét és kivesse belőle, ami bonyodalmasat az idősebbek reáhagytak. De itt a faluban még megmaradt a régi rend, a túlzott tekintélytisztelő. A korban nemcsak a több tapasztalatot látják, hanem a bölcseséget vélik akkor is, ha balgák bölcsesége. A polgári nagymama még mindig a főzőkanálhoz kergetné vissza egyetemre járó leányunokáit, az idős parasztasszonyok botránkoznak a mozin, a táncon és elfelejtik azt az időt, amikor ők sem haragudtak, ha a regény vasárnap délután megszorongatta a derekukat a nagykoszmában. Hogy az öregek ragaszkodnak az ősi sorrendhez, az még rendjén van, akinek bárki fellett, bármiben egy csepp hatalom is van a kezében, az nehezen mond le róla. Az a baj, hogy a fiatalság még mindig megnyugszik ebben és nem érzi kezében a hatalmat, az erőt, nem érzi át ifjúságának hatalmas erejét.

Amúgy pedig nagyon életrevaló, nagyon szép fiatalság van itt a faluban. Szépnővésűek, kedves arcúak, mosolygós szeműek valamennyien a fiatalok. A régi parasztgúnya végleg eltűnt, fiatal már nem viseli sehol, semilyen alkalomra és itt a faluban majdnem több nyárian szellős, fiúsan rövidrevágott leányhajat látni, mint a városban. A céplőgépnél háromnegyedes nadrágban dolgoznak a lányok, a Szocializmus szövetkezetben rövid nadrágban, kis nyári blúzban meszelt egy fiatal menyecske, a Haladás szövetkezet taggyűlésén egy lehulló kontyura rácsodálkozott egy fiatalasszony, hogy: „Ugyan, néne, minek az a sok haj ebben a nagy melegben?"; a nyolcosztályos kisérletsgizóinak fényképén minden fiúnak ott a nyakában a nyakkendő, pedig a legtöbb ezzel befejezte az iskolát és megy szántani, vetni, földéken dolgozni. Apró külső jelei ezek annak, hogy városiasodik a falu. Most még csak az emberek, meg talán a bútorzat a házakban, aztán majd lassan az utcák is. És nemcsak külsőleg.

Odáig persze hosszú az út, itt-ott még berzenkedik a legmaradibb romantika, a hivalkodó, kötekedő magyarkodás. De szerencsére csak szavakban, s nagyobbára nem is a fiatalság körében.

Sovinizmus? A falu magyar és a szomszédos település szerb fiatalsága összejár, együtt sportol, táncol, szerbül, magyarul egyformán beszél, nem is veszi észre, mikor vált nyelvet. A fiúk-lányok között, az öregebbek nagy szörnyűködésére, a szerelem is gyakran kivirul és letipor nemzetiségi gátakat. Megy az életük a maguk együttes útján, s ha ezen az úton akadnak is olykor zökkenők, kátyúba nem esnek, nem akadnak már el.

Hosszú és olykor poros, olykor sáros ez az út, a fiatalságnak az az útja, amelyen levetkez minden maradi szokást, régi babonát, különbséget. Táncmuláságon elnéztem a parasztfiút, akit délután még piszkos, foltos nadrágban, agyonizzadt ingben láttam, s most szinte ragyog rajta a friss világoskék ing, milyen természetesen megy oda felkérni az egyetemi hallgató leányt, vidáman, jól beszélgetnek s nem érzik többé az egykori válaszfalat. Nem általános ez még; hol a tanulóifjúság különködik, hol a parasztfiúság néz sandán, bizalmatlanul amazokra. De ezernyi érintkezési pontjuk összehozza őket, hiszen ez a fiatalság már csupa kisérletsgizettből áll, a színvonal emelkedik tudásban, életmódban, látókörben, mindenben.

Csak egyben nem változott a falu egy szemernyit sem. A pletyka átka még rajta ül s mondják, ha valakinek a Kopaszoron a tyúkszemére lépnek, öt perc mulva a nagymalomnál is tudnak róla. Dehát... tegyük városi szívünkre kezünket és valljuk meg őszintén, jobban állunk-e városban? Pletyka alighanem mindig lesz, amíg szerelem lesz és remélem, a szerelem nem pusztul ki az élet szépségei és örömei közül soha.

Megnyugvás

Anyám, ma olyan jó itthon,
gazdag ünnepelt is voltam,
a legszebb percekben titkon
mégis csak haza gondoltam.

Egy békés mosolyban ringok,
mit szépít a nyár fegyelme,
ha távol már tépett szirmot
sodor nyugtalan lelkembe.

S űz a perc, az emlékezet,
hazaint fenn a Nap menése,
tudom, hogy még fáradt kezed
magot ejt a csibék elébe.

Körülröpdösnek, az arany
pihéjű szárnyacskájuk pereg
s újra mesét hallgat kazal
tövén a három kisgyerek.

Nem varázsolsz üde tündért,
élünk gondoviselt vágyaikon,
rámszólsz tévedt betűimért;
anyám ma nagyon jó itthon.

Országúti vallomás

Kanyarog az út, mintha minden
útbaeső rögöt, árkot kikerülne,
megy a messzi köröszttözések
csöndjébe és a por tompa tükre
mutat örökarcú paraszt-hitet.

A nyár aranya csilingel rajta,
a pajta szívéig lepkék kísérik,
ez a diadalmenet hősi üzenet,
őrzik nemzedékről nemzedékig,
itt a tájban, mely küzdést temet.

Állok hallgatag, már az alkonyat
nem vezért, nem régmúlt történelmet
dicsér, az ajkakon dolgos ember
ébred, kibén a hódolat elveszett
s édes gyermeket félt szeretettel.

Erről az útról csodát ismerek,
nem tévelyeg a tarolt mesgyéken,
vetések között jelez át a tájon,
két világot visz túl a szenvedésen
egymáshoz: munkást s a parasztságom.

URBÁN JÁNOS